

5.

LJUBO LEONTIĆ: NJEGOVI POLITIČKI POGLEDI 1939.–1947.¹

Stjepan Matković

UDK: 32-05 Leontić, Lj."1939/47"

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

Sažetak: U traženju odgovora na brojne probleme koji su pratili politički život Kraljevine Jugoslavije zasebno mjesto zauzimaju pojedini pripadnici Samostalne demokratske stranke (SDS). Većinu njihovih političkih i intelektualnih biografija možemo promatrati u kontinuitetu još od početaka 20. stoljeća pa time i uočavati jedan od načina suočavanja s ratnim situacijama. Specifičan primjer među njima bio je Ljubo Leontić. Njegova proturječna pretprošlost nije ga omela da odbaci nekadašnje radikalne aspekte djelovanja, priključi se Pribičevićevoj stranci, a shodno tomu prihvati i dugoročnu suradnju s Hrvatskom seljačkom strankom na tragu traženja dogovornog rješenja unutar jugoslavenske države. U toj je kombinaciji SDS je ušao u vladu Cvetković-Maček. Unatoč prevladavajućem stavu u historiografiji da je SDS bio eksponent imućnijeg građanstva, Leontić je jedan od onih članova stranke koji tragom koncepcije pučke fronte ne odbacuje povezivanje s komunistima, što je izazivalo manje unutarstranačke sporove. Talijanske ga vlasti nakon zauzimanja Dalmacije smatraju protivnikom Italije. Leontić se povezuje i s komunistima, a krajem 1941. godine, zajedno sa sestrom i nekim drugim istaknutijim građanima Splita, interniran je na Liparima. Uoči kapitulacije Italije bježi iz zatočeništva i postaje potpredsjednikom Narodno-oslobodilačkog odbora Splita, a nakon kapitulacije Italije, u rujnu 1943. godine, pristupa partizanskom pokretu, ali službeno ne ulazi u Partiju. Pozvan je u članstvo ZAVNOH-a i kao njegov vijećnik sudjeluje u zasjedanjima u Plaškom, Topuskom i Zagrebu, a poslije je član AVNOJ-a i drugih utjecajnih ustanova. Kruna karijere uslijedila je neposredno poslije Drugoga svjetskog rata, kada obavlja dužnost prvoga veleposlanika Jugoslavije u Londonu.

Ključne riječi: politička biografija, jugoslavenski nacionalizam, Samostalna demokratska stranka

Nema sumnje da je Ljubo Leontić imao burnu karijeru, isprepletenu brojnim mijenama i proturječjima. No, upravo takvi kontroverzni primjeri daju nam ne samo mogućnost ocjenjivanja uloge pojedinca, nego općenito i šireg društvenog ozračja u pojedinim vremenskim okvirima, napose onima ratnima. Usporedba političkih biografija intelektualaca zorno pokazuje da je bilo mnoštvo slučajeva mijenjanja pozicija uz različite izgovore i opravdanja. Predmet moga izlaganja pripadao je takvoj skupini s bogatog transfer popisa,

¹ Tekst je nastao slijedom istraživanja životopisa dr. Ljube Leontića u svrhu izrade natuknice o njemu za *Hrvatski biografski leksikon* u izdanju Leksikografskog zavoda Miroslav Krleža.

ali u njegovu slučaju možemo govoriti o prepoznavanju pravila za jedan obrazac koji više nudi uvide u transformacije uz određene kontinuitete i dosljednosti.

Na početku bih izdvojio nekoliko važnijih činjenica iz njegova višeslojnog životopisa. Leontić je bio izraziti pripadnik inteligencije koja je dosljedno više od pola stoljeća zagovarala pokret integralnog jugoslavenstva s primjesama drugih političkih ideologija u rasponu od liberalizma do komunizma. U obzir svakako valja uzeti i njegov odnos prema pojmu demokracije koji je varirao ovisno o razdoblju u kojemu je djelovao. Za istraživača predstavlja zahvalnu temu jer je kao politički protagonist objavio dva romansijersko-historijska zapisa. Prvi je *Kronika bez naslova* (1961.), a drugi *Između dva rata* (1965.). Oba djela sadrže autobiografske podatke i povjesničar može više-manje lako odgonetnuti ključ romana u kojima susreće brojne povijesne likove i događaje. Na žalost, treći dio zamišljene trilogije nije ugledao svjetlo dana tako da je razdoblje od 1941. na dalje ostalo neispisano.²

Leontić se započeo oblikovati na hrvatskoj sceni u multietničkoj Habsburškoj Monarhiji koja je uoči Prvoga svjetskog rata propitivala brojna politička i socijalna pitanja, što je bilo popraćeno trajnijom krizom nacionalnih identiteta. Bio je jedan od suosnivača pokreta ujedinjene nacionalističke omladine i urednika časopisa *Jugoslavija* koji je 1914. pokrenut u Pragu, gdje je Leontić na tamošnjem Češkom sveučilištu završio studij prava i umjetničku akademiju. Te godine, odmah nakon Sarajevskog atentata, skupina integralista bezuvjetno je zagovarala rušenje Austro-Ugarske i stvaranje jugoslavenske države – ne isključivo monarhijskog uređenja – sagledene u kombinaciji tradicionalnog južnoslavenstva i suvremene zbilje u kojoj je Kraljevina Srbija imala izbočeni položaj kao jedan od ključnih nositelja pokreta okupljanja južnih Slavena i delegitimiranja Habsburške Monarhije. Leontić je tijekom rata uspješno agitirao u južnoj i sjevernoj Americi, artikulirajući među iseljenicima ideologiju jugoslavizma.³ Uspostavom mira vratio se u domovinu i najprije živio u Dubrovniku, gdje se vrlo brzo uključio u politički život.

Između dvaju svjetskih ratova dokazao je svoj neosporni politički talent koji je dao naslutiti njegove naizgled neobične putove i sudjelovanje u visokoj politici. Nakon neuspjelog pokušaja okupljanja “cjelokupne jugoslavenske omladine” i kraćeg iskustva sa Zemljoradničkom strankom svakako je najpoznatija “orjunaška” epizoda o kojoj je mnogo pisano i koja je ostavila za sobom teška bremena za sve protagoniste Organizacije jugoslavenskih nacionalista (Orjuna) ma kakve god poslije bile njihove sudbine (uzmimo u obzir Niku Bartulovića, Dobrosava Jevđevića ili Edu Bulata).⁴ Upravo u tom okruženju, koje se prema kulturalnim teoretičarima vezuje uz ideju palingenetičke nacionalne revolucije, pronađeno je premoštenje za dio pripadnika predratne nacionalističke omladine koji sazrijevaajući kreću

² Vladimir Dedijer bilježi da je Leontić prije povratka u Dalmaciju iz internacije u Italiji “zakopao iscrpne zabeleške o ovome ratu (op. a. Drugome svjetskom ratu) negdje na Siciliji.” Vidi: V. DEDIJER, *Dnevnik 1941-44*, knj. 2, Rijeka 1981., 481.

³ O tome vidjeti u njegovim brojnim djelima kao što su promidžbene brošure *Jedinstvena organizacija u sjevern. i južn. Americi* (Buenos Aires 1916.) i *Zašto sam tražio da se raspusti Jugoslovensko narodno vijeće* (Washington 1918.) te u nizu objavljenih članaka memoarske prirode u reviji *Arhiv Jugoslovenske narodne obrane iz Južne Amerike* (1934-36). Nakon Drugoga svjetskog rata napisao je i monografiju *O Jugoslavenskom odboru u Londonu* (Zagreb 1961.) u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.

⁴ Iscrpnije o različitim aspektima Orjune vidjeti kod: Branislav GLIGORIJEVIĆ, “Organizacija jugoslavenskih nacionalista (Orjuna)”, *Istorija XX. veka*, Zbornik radova V, Beograd 1963., Ivan BOŠKOVIĆ, *Orjuna. Ideologija i književnost*, Zagreb 2006., feljton u 21 nastavaka Tončija ŠITINA, “Dalmatinsko orjunaštvo”, *Slobodna Dalmacija*, od 18. IV. do 10. V. 1991. i magisterij Steve DJURASKOVICA, *Fascism in Central Europe: The Organization of the Yugoslav Nationalists – ORJUNA, 1921–1929*, CEU, Budapest 2007.

različitim putovima.⁵ Iz tog razdoblja ostat će zabilježen često rabljeni pojam “batinaša”, koji će u određenoj mjeri pratiti i Leontića u njegovoj kasnijoj karijeri. Time ga se teretilo da je u jednoj životnoj fazi zastupao nedemokratske metode i zagovarao korištenje represivnih mjera u obračunima s političkim protivnicima.

Neposredno prije uvođenja šestosiječanjske diktature Leontić se slijedom unutarnjih previranja u Orjuni udaljio od te radikalne skupine jer je držao da se organizacija trebala depolitizirati, a njezini članovi uključiti u rad stranaka s jugoslavenskim programom. Tako se priključio Samostalnoj demokratskoj stranici (SDS). Sljedeće razdoblje do 1941. godine obilježeno je tim stranačkim okvirom koji nije zrcalio tip masovne stranke, ali je imao jaki intelektualni upliv i važnu ulogu u političkom povezivanju liberalnih Hrvata i Srba koji su živjeli na području nekadašnje Austro-Ugarske Monarhije. U toj stranici Leontić je pripadao njezinom gremiju. Uz Većeslava Vildera, Adama Pribičevića, Srđana Budisavljevića, Savu Kosanovića, Iliju Zečevića, Dudu Boškovića i Hinka Krizmana bio je članom izvršnog odbora stranke. Neki od tumača SDS-ova položaja na jugoslavenskoj sceni vidjeli su njihovu jakost i u tijesnoj povezanosti sa slobodnim zidarstvom.⁶ Kako je ipak riječ o parahistoriografskom predmetu za koji nemamo dovoljno izvornih podataka, osim o pripadnosti određenim ložama, taj vid djelovanja ostavili smo po strani te se zadovoljili iznošenjem činjenice o pripadnosti masoneriji.

Druga bitna odrednica prostor je Leontićeva djelovanja, koji nas upućuje na grad Split i okolinu koji također proživljavaju znatne promjene uoči Drugoga svjetskog rata. U upravnom smislu dolazi do ukidanja Primorske banovine i njezinog ulaska u sastav Banovine Hrvatske. Ukidanjem diktature političko-stranački život postaje veoma dinamičan. Gotovo svakodnevnim ritmom održavaju se različiti skupovi i priredbe koji ukazuju na djelovanje većeg broja stranaka na tom području. U Splitu i širem okruženju u kratkom vremenu uoči rata djeluju sve važnije političke formacije Jugoslavije koje uključuju Hrvatsku seljačku stranku (s predvodnicima Josipom Berkovićem, Paškom Kaliternom, Pavlom Krceom, Ivom Čelanom), hrvatske nacionalističke skupine koje slijede ideologiju starčevićanstva (Ivo Cuzzi), Jugoslavensku nacionalnu stranku (senator Grga Angjelinović), Jugoslavensku radikalnu zajednicu (Niko Novaković Longo), Stranku radnog naroda i Ljotićev Zbor.

Splitsko okruženje nosilo je sa sobom i specifičan mentalitet. U njega se uklapa i Leontić koji jednom prigodom naglašava da je “Dalmacija uvijek za slobodu i uvijek vodi Balkan”.⁷ Time nas podsjeća na početke 20. stoljeća, kad su upravo političari iz Dalmacije potaknuli koncepciju “novoga kursa” koja je bila jedna od prekretnica u tadašnjoj politici.

Podrobnijom analizom brojnih novinskih članaka u splitskom *Novom Dobu* i zagrebačkoj *Novoj Riječi* mogu se jasno uočiti obilježja Leontićeva aktivizma u delikatnoj situaciji političkih tranzicija. Prije svega, on sudjeluje nakon sloma diktature u obnavljanju političko-stranačkog pluralizma u Splitu i slijedi programska načela svoje stranke koja se zalaže za evolutivni napredak. To znači zagovaranje demokracije, provođenje slobodnih parlamentarnih izbora, izgradnju povjerenja među sudionicima političkog života, kritiku zaostalog gospodarskog i socijalnog razvoja i uopće promjenu raspoloženja u državi čije su

⁵ Usp. Stevo ĐURAŠKOVIĆ, “Ideologija Organizacije jugoslavenskih nacionalista (Orjuna)”, *Časopis za suvremenu povijest*, 43/2011., br. 1, 225.-247., ovdje 227.-228.

⁶ O “nesrazmernom uticaju” masona u djelovanju SDS-a vidi: *Istorija građanskih stranaka u Jugoslaviji 1918-1945.*, tom I, pr. M. Pavlović, Beograd 2008., 286. Ivan Mužić navodi u svojoj knjizi *Masonstvo u Hrvata (Masoni i Jugoslavija)* Zagreb 1989., 172. i 359., da je Leontić od 1929. do 1935. bio član splitske lože Pravda.

⁷ “Manifestacioni zbor bivše Samostalne demokratske stranke”, *Novo doba* (Split), br. 51, 1. III. 1937., 3.

perspektive bile poljuljane zbog anomalija u unutarnjim odnosima. Isto tako, Leontić primjenjuje program Samostalne demokratske stranke koji je veže uz Hrvatsku seljačku stranku i preko tog saveza u Seljačko-demokratskoj koaliciji nastoji izboriti jedno od ključnih mjesta na političkom reljefu Kraljevine Jugoslavije i to na položaju srednje linije s koje se težilo učinkovito djelovati na konsolidaciju države u dezolatnim prilikama. Koalicija se tradicijski oslanjala na opus inicijatora takve suradnje, pokojnog Stjepana Radića i Svetozara Pribičevića, i smještava se “između čekića i nakovnja”, odnosno nasuprot sve izraženije radikalne desnice, subverzivne ljevice i *režimlija* iz vremena diktature. Leontić kao pripadnik SDS-a osobito ističe vrijednosti Pribičevićeve ostavštine. To se višeslojno naslijede kretalo od romantičkog zanosa velikih stremljenja s prijelaza stoljeća do krute životne stvarnosti koja je svodi na pravu mjeru. Upada u oči da Leontić govori o svojevrsnoj nacionalnoj dvojnosti njegove stranke, kada naglašava da “hrvatski samostalci” kojima i sam pripada, čuvaju uspomenu poštenom Srbinu koji je dao život za slobodu svoje i naše domovine.⁸ Drugu Pribičevićevu odliku vidi u postizanju narodnog sporazuma s prvacima Hrvatske seljačke stranke kojim se suprotstavlja “velikosrpskom kalupu” i odbacuje jugoslavenski integralizam koji je bio na djelu tijekom diktature ili, kako to dio povjesničara piše, osobnog režima kralja Aleksandra. S druge strane, duh starog južnoslavenstva i slavenske uzajamnosti vidljiv je u Leontićevu idealu skladne države u koju bi bili uključeni i Bugari. Tako nema u njegovoj ideološkoj projekciji napuštanja tradicionalnih načela južnoslavenskih korifeja, poznatih još iz 19. stoljeća, po kojima bugarski čimbenik zaokružuje etnografske ideale povezivanja od Alpa do Crnog mora i ima važnu ulogu u definiranju odnosa na Balkanu i jugoistočnoj Europi.

Međutim, kad je riječ o ideologijama toga razdoblja Leontić radi određena odstupanja u odnosu na veći dio vlastite stranke, pokazavši simpatije prema lijevom polu scene. Prema mišljenjima nekih povjesničara takvim je usmjerenjem stvoreno lijevo krilo SDS-a. Lijeva su skretanja na početku bila prikrivena da bi s vremenom postala sve otvorenija. Većina kroničara i svjedoka toga vremena bilježi da su se spona sa članovima Komunističke partije tkale Leontićevim zastupanjem pojedinih komunista pred sudovima za zaštitu države (slučaj obrane većeg broja makarskih komunista 1936.). Nadalje, u jednom agitacijskom govoru održanom u Makarskoj, Leontić ističe važnost radničkog pitanja, naglašavajući da su mnogi radnici uz demokratski pokret i da je ono nezaobilazno u svim promišljanjima novog društvenog uređenja.⁹ Nije na odmet spomenuti još neke činjenice. Ljubin brat Boro sudjelovao je kao dragovoljac u španjolskom građanskom ratu na republikanskoj strani, upoznao se s brojnim komunistima iz internacionalnih brigada i poslije po povratku u domovinu pristupio partizanskom pokretu. Istovremeno, Ljubo se upoznaje s Vickom Krstulovićem i njihovo prijateljstvo bit će okrunjeno kumskim vezama.¹⁰

Kada se raščlanjuje odnos prema Hrvatskoj seljačkoj stranci i tu Leontić zadržava posebno gledište unatoč neprestanim potvrdama o kompaktnosti koalicije. On priznaje autoritet Mačeka (“čvrsto drži barjak vodstva”) i smatra da je hrvatsko pitanje najakutnija točka dnevnog reda na koje treba pronaći odgovor da bi se rješavala druga ekonomska i

⁸ Lj. LEONTIĆ, “Svetozar Pribičević”, *Novo doba* (Split), br. 214, 15. IX. 1937., 2.

⁹ Lj. LEONTIĆ, “Velika konferencija dra Ljube Leontića u Makarskoj”, *Novo doba* (Split), br. 108, 9. V. 1938., 3.

¹⁰ Istorijski arhiv Beograda, fond Vicka Krstulovića, kut. 1, bilješke od 26. XI. 1986. Vicko Krstulović bilježi: “Na tom II zasjedanju (AVNOJ-a – nap. ur.) iz Dalmacije, pored Vice Buljana, na moje zalaganje govorio je poznati građanski političar dr. Ljubo Leontić, moj pravni branilac 1929.-1933. i 1937. god. pred Sudom o zaštiti države, i također moj vjerni Kum.” Zahvaljujem kolegi Josipu Mihaljeviću koji mi je ustupio prijepis toga dokumenta.

socijalna pitanja.¹¹ U tom smislu pozdravio je pregovore između Mačeka i predsjednika vlade Dragiše Cvetkovića koji je pristao pregovarati o hrvatskom pitanju i sporazumjeti se o stvaranju Banovine Hrvatske. Za Leontića je Mačekovo držanje označavalo izravno zalaganje za povezivanje Hrvata i Srba kao pretpostavke jugoslavenske održivosti.¹² Ipak, uoči posljednjih skupštinskih izbora njegovi istupi postaju okidač sporu s dijelom lokalnih predstavnika Hrvatske seljačke stranke. Povod je bio Leontićev istup u kojemu se suprotstavio nametanju stranačke discipline i vodstva Seljačke stranke u Splitu. Tu se zapravo radilo o javnoj polemici između Leontića i “haesesovca” Ljudevita Tomašića. Posljednji je optužio Leontića da svojim istupima cijepa koaliciju te da radi na stvaranju Pučke fronte koja je nepotrebna uz dominantnu Hrvatsku seljačku stranku i njezine saveznike. Tomašić je nastojao ukazati da je “radićevska” stranka već uživala neprijepornu podršku većine naroda te se dokazivala izbornim rezultatima i brojnim masovnim organizacijama. Ta prepirka na javnim skupštinama i novinama pokazala je da je Split nakon Zagreba najvažnija hrvatska točka i da u njemu nije bilo autoriteta koji bi svojim ugledom ublažavao unutarnje sukobe. Odlaskom Ante Trumbića u Zagreb, a nakon toga i njegovom smrću 1938. godine, više nije bilo osobnosti koja bi preuzela njegovu karizmatičnost i sanirala različite poglede na brojne političke probleme. Spor je izgladen neutralnom izjavom vodstva dviju stranaka da su one suglasne i jednodušne “u svim detaljima gledanja na unutarnju i vanjsku politiku”.¹³ Leontić je takve odluke stranačkih hijerarhija poštivao, uz snažno pozdravljanje sporazuma Cvetković-Maček, koji je po njemu bio pravi put za povezivanje Srba i Hrvata. Međutim, da su njegovi istupi imali i drugačije posljedice pokazuje činjenica da je SDS na posljednjim skupštinskim izborima u Splitu nastupao s tzv. paralelnim listama, što je zasigurno bio pokazatelj blagih podvajanja unutar koalicijskih spona.

U poznavanju ozračja toga doba svakako je nezaobilazan i kontekst međunarodnih kretanja koji je sve više utjecao i na zbivanja u Jugoslaviji. Širenje totalitarnih i autoritarnih režima, urušavanje ugleda Lige naroda i brojna prestrojavanja na svjetskoj političkoj karti gradili su jednu novu sliku globalnih kretanja. Leontić u tim pitanjima ustrajno zauzima položaj zagovornika demokracije i to onda kad je ona bila u sve dubljim teškoćama. Španjolski građanski rat, *Anschluss* i dolazak Njemačke na granice s Jugoslavijom, rasprave o Sudetima, japanska ekspanzija u Kini i ubrzano otvaranje niza drugih žarišta nametali su ideju autoritarne rekonstrukcije Starog kontinenta, zidanje temelja novog poretka i odbacivanje Versailleskih tekovina.¹⁴ Kao voditelj stranačke kancelarije u Splitu Leontić je dosta često organizirao javna okupljanja na kojima tumači razne aspekte domaće i vanjske politike, a glavna je bila poruka da je nužno stajati u redovima demokracije.¹⁵ Učestalo održavanje skupova zamišljeno je kao prostor za javno iznošenje problema i poticanje diskusije u kojemu je glavno polazište antiosovinsko gledište i vjera u Veliku Britaniju i Francusku kao perjanice demokratskog poretka. Leontić je pogotovo bio osjetljiv na položaj Čehoslovačke, smatrajući da ona ima snažnu simboliku zbog slavenskog identiteta i da je primjer kako se

¹¹ Važnost hrvatskog pitanja proizlazi iz činjenice da “ogromna većina Hrvata stoji u odbojnom stavu i radikalnoj opoziciji prema vladajućem uređenju.” To su riječi senatora Grge Angjelinovića koje prenosi *Novo doba* u broju od 22. III. 1939.

¹² “Dr. Ljubo Leontić o narodnom sporazumu”, *Novo doba* (Split), br. 221, 14. IX. 1938., 5.

¹³ “SDK povodom spora sa drom Leontićem”, *Novo doba* (Splt), br. 119, 21. V. 1938., 2.

¹⁴ Mark MAZOWER, *Mračni kontinent. Europsko dvadeseto stoljeće*, Zagreb 2004., 143.

¹⁵ Lj. LEONTIĆ, “Dr. Ljubo Leontić o aktualnim političkim pitanjima”, *Novo doba* (Split), br. 54, 5. III. 1938., 3.

zariva bodež u srce demokracije slamanjem suvereniteta te zemlje.¹⁶ Osim toga, navedena diskusija o Pučkoj fronti očitovala je potrebu da se po uzoru na Francusku i Španjolsku koncentriraju političke snage radi zaustavljanja prodora fašizma koji je vješto koristio krizu građansko-kapitalističkih društava. Leontić je u tom smislu bio sklon povezivanju Seljačke demokratske koalicije, Udružene opozicije, socijalista pa i radničkih organizacija u kojima je bio pretežit utjecaj Komunističke partije. Oni su zajednički trebali biti jamac otpora radikalno desnim pokretima. Na tom tragu Leontić je sudjelovao na priredbama ujedinjenih radničkih sindikata i Težačkog staleškog udruženja iz Splita, o čemu je uoči rata afirmativno pisao i Josip Broz, nastojeći povezati lijeva krila SDS-a i Hrvatske seljačke stranke. Leontić je zagovarao i uspostavljanje odnosa sa Sovjetskim Savezom kao imperativni zahtjev za izbjegavanje uvlačenja u “imperijalističke sukobe”, čime je na neki način revidirao svoj odnos prema zapadnjačkim silama koje su pokazivale slabosti u odnosu na nacifašističke snage.¹⁷ Međutim, vodstva parlamentarnih stranaka odbacivala su sporazumijevanje radi stvaranja Pučke fronte uz objašnjenje da je riječ o inicijativi Kominterne, slabljenju vlastitog položaja i pokušaju povezivanja sa skupinama koje nemaju političkog legitimiteta.¹⁸ Stoga je prevladalo kompromisno gledište da Jugoslavija u vanjskoj politici uoči rata treba voditi politiku stroge neutralnosti i time osigurati svoj položaj na političkoj karti Europe.

Početak Travanjskog rata Leontić je dočekao u Beogradu. Naime, nakon sudbonosnog 27. ožujka i državnog udara kojim pučisti ruše Cvetkovićevu i postavljaju Simovićevu vladu, Leontić dolazi zajedno s Hinkom Krizmanom u Beograd radi kombinacija oko ulaska u vladu.¹⁹ S napadom Sila osovinina širi se Drugi svjetski rat na područje Jugoslavije, a Leontić se vraća u Split. Bezuvjetna kapitulacija vojske, uspostava Nezavisne Države Hrvatske pod osovinskom zaštitom i potpadanje znatnih dijelova Dalmacije pod Italiju na temelju Rimskih ugovora korjenito mijenjaju svekolike odnose. U prvo vrijeme talijanske vlasti u Splitu ne diraju u pripadnike političkih stranaka koje su legalno djelovale u prijašnjem režimu.²⁰ No, u studenome 1941. Komanda VI. armijskog korpusa javlja guverneru Dalmacije o pojavi povezivanja komunista sa skupinom “rukovodilaca bivših jugoslavenskih građanskih stranaka”.²¹ Prema tom izvješću takvo je povezivanje bilo usmjereno protiv talijanskog državnog poretka, a na dogovorima su sudjelovali predstavnici Hrvatske seljačke stranke (Paško Kaliterna, Ivan Petar Mladineo, Ivo Tartaglia), Jugoslavenske nacionalne stranke (Danko Angjelinović) i Seljačke demokratske stranke koju je zastupao Leontić. Talijanske su vlasti uhitile Leontića i veći broj osumnjičenika (oko 160), a zatim ih, ironijom sudbine, internirale na Lipare. O tom razdoblju dvogodišnje internacije postoji mali broj dostupnih podataka. Poznato je da se Leontić tamo nalazio sa sestrom. Najveći dio preostalih “samostalaca” u Splitu izražavao je i dalje lojalnost jugoslavenskoj ideji i pokazivao je najmanje rezerve u odnosu na druge stranke prema suradnji s partizanskim pokretom i počeo mu je sve aktivnije pristupati, čime je zapravo odbacio staru organizaciju i priključio se onom rasporedu snaga koje će trijumfirati u ratu.²²

¹⁶ Lj. LEONTIĆ, “Proslava rođendana E. Beneša”, *Nova doba* (Split), br., 1. VI. 1938., 8.

¹⁷ Lj. LEONTIĆ, “Kuda i kamo?”, *Nova riječ* (Zagreb), br. 180, 22. V. 1940., 4.

¹⁸ Ivan JELIĆ, *Komunistička partija Hrvatske 1937-1941*, Zagreb 1972., 172.-173.

¹⁹ Bogdan KRIZMAN, *Jugoslavenske vlade u izbjeglištvu 1941-1943*, Zagreb – Beograd 1981., 6.

²⁰ Ljubo BOBAN, “Držanje građanskih grupacija u Splitu od 1941. do 1943. godine”, *Split u NOB*, Split 1981., 1021.

²¹ *Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941-1945. Zbornik dokumenata*, knj. 1, 1941. godina, gl. ur. Vinko Branica, Split 1981., 711.-712.

²² Lj. BOBAN, “Držanje građanskih grupacija u Splitu od 1941. do 1943. godine”, 1027.

Talijanska kapitulacija u rujnu 1943. omogućila je aktivniji povratak Leontića na scenu u Dalmaciju.²³ Slom talijanske vlasti u Splitu dočekaao je kao jedan od glavnih predstavnika predratnih stranaka i među njima se odredio za priključivanje NOP-u. U okolnostima prijenosa vlasti uspio je s pojedinim pripadnicima iz redova HSS-a, uglavnom nižerangiranim članovima, i pripadnicima Jugoslavenske nacionalne stranke sastaviti proglose u prilog nastavku borbe na partizanskoj strani. S Josipom Smodlakom odmah pristupa partizanskom pokretu, točnije rečeno obojica se stavljaju na raspologanje u Gornjoj Žrnovici zapovjedniku 4. operativne zone Vicku Krstuloviću. U sastavu Narodnooslobodilačkog pokretu imenovan je za člana savjetodavnog odbora stranaka, a na papiru je bio i potpredsjednik Narodnooslobodilačkog odbora Splita jer se taj organ nije uopće sastajao.²⁴ Nakon neuspješne obrane Splita od naleta njemačke vojske pridružio se zbjegu na Vis i zatim s obitelji otišao u Apuliju.²⁵ Tamo su se okupile i obitelji partijskih rukovoditelja iz Dalmacije – Buljani, Krstulovići i Gizdići, kao i obitelj Smodlaka te obitelj Augustina Augustinčića. Leontić se vrlo brzo preselio u Bari, gdje je organizirao propagandni rad s Vladimirom Dedijerom, koji je još otprije bio zadužen za agitacijsko-promidžbenu djelatnost u Vrhovnom štabu. Na tim zadaćama Leontić je radio na priređivanju prigodnih skupova poput onoga od 27. ožujka 1944. na kojem je održao govor o tom povijesnom datumu – državnom udaru – i svim njegovim posljedicama za Jugoslaviju.

Leontić je kao ugledni pripadnik predratne stranke bio važna karta za afirmaciju partizanskog pokreta, pa ga tako nalazimo i u funkciji aktivnog vijećnika Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNHOOH; na drugom zasjedanju u Plaškom i trećem u Topuskom), člana Predsjedništva Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (drugo zasjedanje u Jajcu) i člana Sazivačkog odbora Prvog kongresa pravnika antifašista. Najviše podataka znamo o njegovim vezama sa ZAVNOH-om. U pripremama za drugo zasjedanje predlagao je Pokrajinski komitet, koji se pozivao na posebne zasluge Dalmacije u ratu, da Leontić zajedno s Vickom Krstulovićem i Milošom Žankom uđe u Izvršni odbor. Iz sačuvanih depeša vrha ZAVNOH-a vidi se posebna briga za njega i Josipa Smodlaku, kad se primjerice traži osiguranje zimskih kaputa i provjerene osobne pratnje prilikom prebacivanja iz Dalmacije u Liku, što je svakako bio znak posebne brige za dvojicu istaknutih predratnih političara iz građanskih redova koji su bili neophodni za afirmaciju teze o višestranačkom sastavu antifašističkih tijela. Iz jedne okružnice ZAVNOH-a u rujnu 1943. o važnosti Narodnooslobodilačkog fronta upada u oči to da njegovo predsjedništvo doživljava bivšu SDS kao predratnu stranku s čijim predstavnicima nisu pokrenuti nikakvi pregovori i da ona ponajprije okuplja braću Srbe, dok je Leontić smatrao da je SDS mnogo širi okvir za suradnju Hrvata i Srba, odnosno da je riječ o stranci dvaju naroda koji traže njihovu ravnopravnost.

U ZAVNOH-u se potiče i kritičko ocjenjivanje predratnih stranaka pa tako Stanko-Ćanica Opačić potencira “izdaju pojedinih prvaka SDS-a”, navodeći primjere onih koji su pristupili četničkom pokretu, Nedićevoj vladi ili su otpočetak rata bili u izbjegličkoj vladi,

²³ Iz većeg dijela literature može se zaključiti da se Leontić vraća u Dalmaciju nakon talijanske kapitulacije. Međutim, u članku Drage GIZDIĆA, “Ulazak partizana u Split 1943.” (u: *Zbornik Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije*, 3, Split 1975., 322.) nalazimo podatak da je u Splitu prije talijanske kapitulacije postojao odbor građana kojemu je na čelu bio Ljubo Leontić. Prema Gizdiću taj je odbor ustrojen na poticaj lokalnih talijanskih vlasti da bi suzbijao utjecaje partizanskog pokreta, ali je u načelu imao podršku NOP-a. Ostaje otvoreno pitanje, kad se točno Leontić vratio iz talijanske internacije.

²⁴ Drago GIZDIĆ, *Dalmacija 1943*, Zagreb 1962., 563.

²⁵ “Partizanski zbjeg iz Splita i okolice u južnoj Italiji i Egiptu”, *Split u Titovo doba*, (ur. M. Ćurin), Split 2002., 46.

što svakako nije bilo kontrapunktno Leontićeveim gledištima.²⁶ Kao što je već spomenuto, Leontić je imao svoje mjesto i na zasjedanjima AVNOJ-a, o čemu su svjedočili mnogi sudionici poput književnika Edvarda Kocbeka koji je isticao primjere predratnih političara koji su se uklopili u nov odnos političkih snaga.²⁷ U Jajcu je nastupao zajedno s još dvanaest predstavnika iz Dalmacije i tom je prigodom pozdravio nazočne “u ime ostataka predratne omladine” čime je iznova apostrofirao i memoriran nekadašnji doprinos pripadnika omladinskog nacionalističkog pokreta jugoslavenskoj ideji uoči i za vrijeme Prvoga svjetskog rata.

Još tijekom studenoga 1943. Leontić se priključio istaknutim predratnim političarima i intelektualcima Anti Mandiću i Milivoju Jambrišaku koji su uputili pismo članovima izbjegličke vlade u Londonu i otprije poznatim poznavateljima “jugoslavenskog pitanja” u Velikoj Britaniji kao što su bili Henry Wickham Steed i Robert W. Seton Watson. U njima su, na neki način, nastavili promidžbenu aktivnost u prilog obnove Jugoslavije i njezine međunarodne afirmacije kao što su to radili i za vrijeme Prvoga svjetskog rata. U pismu su se predstavili kao “očevdci” s terena, odnosno kao partizani koji se nalaze “u centru borbe”, koji žele anglosaksonskoj javnosti prikazati oslobodilačku borbu i partizane bez čijeg angažmana ne bi bilo obrane “od krvnika i koljača u našoj zemlji.”²⁸ Pismo posebno naglašava da svi oni pripadaju “jednoj partiji – AVNOJ-u” koji predstavlja jedan narod u “najpotpunijem smislu”. Taj je dokument bio dio promidžbenog rata protiv izbjegličke vlade kojim se naviještala politika zabrane povratka kralja Petra II. u zemlju i time pokazivalo odbacivanje ideje obnove monarhije kojoj su tada još uvijek bili skloni čelnici britanske vlade. S druge strane, Leontićeveu promidžbenu važnost prepoznaje i tisak u NDH pa ga tako zagrebačka *Spremnost* apostrofira “orjunašom-jugofašistom” koji je zajedno s katoličkim svećenikom Svetozarom Rittigom samo krinka za provođenje obnove Jugoslavije s federalističkim obilježjima.

Tijekom 1944. imenovan je, na prijedlog Josipa Broza Tita, koji je prenio Josip Smodlaka 19. kolovoza 1944. na zajedničkoj sjednici člana Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije i predstavnika kraljevske jugoslavenske Vlade održanoj u Visu, za jugoslavenskog predstavnika kod Generalne direkcije UNRRA-e u Washingtonu.²⁹ Od kraja 1944. Leontić se nalazio u Beogradu koji je postao iznova središte jugoslavenske države, ali sada pod vodstvom Titovih snaga. Osobno svjedočanstvo o tom vremenu ostavio je Bogdan Radica (1904.–1993.), koji je u pogledu Leontića iznio vrlo oštre opaske, svrstavši ga među one istaknute hrvatske političare koji su “bježali od hrvatstva, odnosno bježali od toga da položaj Hrvatske postave u okviru bihaćskih deklaracija, i na taj način hrabрили Srbe da mogu upotrebljavati sva sredstva da zagospodare nad Hrvatskom.” Štoviše, Radica je kao svjedok zapisao još jednu bilješku koja je još više teretila njegova nekadašnjeg sugrađanina: “Starog biskupa Bonefačića odvede u Makarsku u pritvor Ozne. Nije kolaborirao. Znao sam da će se to tako svršiti. U Beogradu, jedne večeri u Majesticu, dr. Ljubo Leontić, velički čelnik Orjune, prve naše fašističke organizacije, govorio je patetički, kako Bonefačića

²⁶ ZAVNOH. *Zbornik dokumenata*, IV, Zagreb 1964., 389. i 536. Navode se primjeri Dobrosava Jevđevića, Branka Mrvoša i Srgjana Budisavljevića.

²⁷ Edvard KOCBEK, *Put u Jajce: dnevnik s puta u Jajce 1943.*, Zagreb 1978., 229.

²⁸ Ljubo BOBAN, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade 1941–1943*, Zagreb 1985., 393.–394. Ovdje se radi o pismu koje je upućeno iz Livna u studenome 1943. godine.

²⁹ U organizaciji UNRR-e (United Nations Relief and Rehabilitation) Leontić je potencirao problem neujednačene raspodjele materijalne pomoći ratom pogođenim područjima i to na primjeru davanja većih sredstava Grčkoj u odnosu na Jugoslaviju. Usp. S. NEŠOVIĆ, B. PETRANOVIĆ, *Jugoslavija i Ujedinjeni narodi*, Beograd 1985., 457.

treba ubiti. Potrebno je, veli, srušiti dva bunkera, HSS i Katoličku Crkvu. Neka svijet vidi, da se ne bojimo Crkve ni HSS. Sasvim mi je jasno, kako su fašisti tipa Leontića mogli primiti komunizam i postati ambasadori u Londonu. Jasno mi je i to, da je upravo taj Leontić savjetovao Kardelju, da postavi na najviši položaj u UNO i dra Dragana Protića, dijete beogradske čaršije, osobnog prijatelja Goeringa u Nurnbergu, jer je to sistem Kardeljeve karakteristike, koja u New Yorku obuhvata Protića, a u Beogradu 'likvidira' dr. K. Lukovića, čije je držanje za vrijeme rata u Beogradu bilo bar isto toliko korektno, koliko i držanje Vlade Ribnikara. "Smisao" i "logika" Kardeljevih karakteristika obuhvaća i davi Split isto tako kao i cijelu Jugoslaviju. Ali Split se ohladio. I Split kao i Dubrovnik sada piše po zidovima "Smrt komunizmu – Sloboda narodu/.../."³⁰ Ta su Radičina zapažanja imala svoju težinu jer ih je iznio pripadnik inteligencije iz Dalmacije i odličan poznavatelj prilika u Splitu, koji je i prije Drugoga svjetskog rata radio u jugoslavenskoj diplomaciji i sa svojim talijanskim iskustvima kontinuirano odbacivao fašizam. Prema njemu je Leontić bio nedosljedni predratni jugonacionalist koji se iz karijerističkih razloga prilagodio novim vlastima i na neki način vidio je u njegovu slučaju primjer rehabilitacije nekadašnjeg nacionalista.

U prvom razdoblju poraća Leontić je obavljao dužnost podsekretara u beogradskom Ministarstvu vanjskih poslova.³¹ Ubrzo je doživio diplomatsko promaknuće kao i neki njegovi predratni sudrugovi poput S. Kosanovića koji je postao veleposlanik u Washingtonu ili Josipa Smodlake koji je postavljen za povjerenika za vanjske poslove, što je bio samo jedan od pokazatelja da je novoj državi za provođenje vanjske politike bio potreban iskusan kadar. Državni vrh izabrao je Leontića za veleposlanika Jugoslavije u Londonu. Tu je dužnost obavljao od 1945. do 1948., dakle u vremenu kada je trebalo izgrađivati međunarodni položaj obnovljene jugoslavenske države. Može se iz literature vidjeti da je Leontić u svojstvu veleposlanika sudjelovao u radu Vijeća ministara vanjskih poslova u Londonu pri raspravama o statusu Julijske krajine i Trsta i to zajedno s Edvardom Kardeljom u svojstvu podpredsjednika vlade i drugih članova delegacije: Dragom Marušićem, Pavlom Gregorićem, Stanojem Simićem i Alešom Beblerom. Njegov govor, uz one E. Kardelja i S. Kosanovića, objavljen je u brošuri *Naša argumentacija* (Zagreb 1946.), a naglasak je stavljen na gospodarsku važnost Trsta i njegovu organsku povezanost s Jugoslavijom. Međutim, ti argumenti nisu naišli na razumijevanje zapadnih Saveznika.³² Nadalje, u skladu sa svojim dužnostima veleposlanika, Leontić je nastojao u suglasju s drugim jugoslavenskim ministarstvima regulirati britansko-jugoslavenske odnose prema novim okolnostima. Tako je u ime nove jugoslavenske vlade predlagao osnivanje mješovite komisije sa središtem u Beogradu radi "sređivanja pitanja britanske imovine u Jugoslaviji", kojom se nastojao odbaciti prijedlog Foreign Officea da se njegovim predstavnicima omogući dolazak u Jugoslaviju i pregledavanje imovine britanskih gospodarskih subjekata.³³ U zapisima britanske diplomatske službe ocijenjen je kao karijerist, čije su "moralne karakteristike ispod balkanskih standarda za političare."³⁴ Ta nepovoljna ocjena bila je vezana uz predratno razdoblje i zapravo krivu pretpostavku da je Leontić bio u Orjuni do 1936. godine. Po izbijanju Titova sukoba s Informbiroom, sovjetska ga je strana pak optužila da je engleski špijun. Nakon toga turbulentnog vremena poraća, Leontićeva

³⁰ Bogdan RADICA, *Živjeti nedoživjeti I*, München – Barcelona 1982., 58.-62.

³¹ "Umro Dr Ljubo Leontić", *Vjesnik*, br. 9538, 14. XI. 1971., 4. Riječ je o tekstu koji je preuzet od Tanjuga.

³² Janko JERI, *Tržaško vprašanje po drugi svetovni vojni. Tri faze diplomatskega boja*, Ljubljana 1961., 134.-135.

³³ Đoko TRIPKOVIĆ, *Prilike u Jugoslaviji i Velika Britanija 1945–1948.*, Beograd 1990., 195.

³⁴ Katarina SPEHNJAK, *Britanski pogled na Hrvatsku 1945.–1948.*, Zagreb 2006., 307.

biografija skreće u mirnije vode i on se posvećuje bilježenju svojih reminiscencija i pisanju članaka s povijesnom tematikom.

Ovom je faktografskom rekonstrukcijom cilj bio približiti Leontićeve lik u njegovoj dimenziji političkog izražavanja i sukreiranja povijesti. Leontiće je s ishodom Drugoga svjetskog rata došao na svoje. Našao se na strani pobjednika i to tako da se nije morao odricati dobrog dijela svojih predratnih pogleda. Jednim dijelom ispunjeni su neki od njegovih prijašnjih ideala o širem južnoslavenskom prostoru koji su s ratnim ishodom za njega postali dovršenim projektom. S druge strane, neki od poteza koje je povlačio u međuraću, pa i poslije, ostavili su teret odgovornosti na njegovu imenu. Afiniteti prema onima koji su bili pri vlastima uvijek su izazivali kritiku. Na povjesničarima je da u svojim istraživanjima odgonetnu u kolikoj je mjeri riječ o pristranim ili objektivnim gledištima.

LJUBO LEONTIĆ AND HIS POLITICAL VIEWS

Summary: In researching many problems that accompanied political life in the Kingdom of Yugoslavia, a particular area of interest is occupied by certain influential members of the Independent Democratic Party (SDS). Most of their political and intellectual biographies can be viewed continuously since the beginning of the 20th century and thus enable us to notice how they faced war situations during World War I and World War II. Politician and lawyer Ljubo Leontiće was among them a specific example. His contradictory history as a leading figure of the Organization of Yugoslav Nationalists in the 1920s, that symbolized violence under the new regime, did not hinder him to reject former radical aspects of the action, join the party under Svetozar Pribičević's leadership and accordingly accept long-term cooperation with the Croatian Peasant Party (HSS) in the wake of seeking a sustainable solution within the Yugoslav state. As a prominent member of the SDS in Split and Central Dalmatia, he called his followers to support the Cvetković-Maček Agreement and the creation of "Banovina Hrvatska". Despite the prevailing view that the SDS was an exponent of the middle class, Leontiće supported the concept of popular fronts and ties with Communists, which caused disputes within his own party and the coalition partner (HSS). After the collapse of the Yugoslav Kingdom, the new Italian authorities in Split decided to intern local political opponents at Lipari. On the eve of the capitulation of Italy in 1943 Leontiće came back to his homeland and soon became vice president of the National Liberation Committee of Split in September that same year, which meant that he joined the partisan movement. As a distinguished prewar politician he was appointed to the delegation of the National Anti-Fascist Council of the People's Liberation of Croatia (ZAVNOH) and as its councillor participated in the sessions at Plaški, Topusko and Zagreb. He was later appointed to the Anti-Fascist Council of the People's Liberation of Yugoslavia (AVNOJ), and other influential institutions. He crowned his career just after World War II as the first ambassador of the Federal People's Republic of Yugoslavia (FNRJ) in London. Although he had achieved a high post in diplomacy and, with the establishment of a new republican Yugoslavia that included the whole of Dalmatia, witnessed the fulfilment of his childhood dreams, there still remained many controversies that cast a shadow on his personal history before the war.

Keywords: Political Biography, Yugoslav Nationalism, Yugoslavia, Independent Democratic Party

Literatura

- Ljubo BOBAN, “Držanje građanskih grupacija u Splitu od 1941. do 1943. godine”, *Split u Narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941.–1945.*, (gl. ur. M. Ćurin), Split 1981., 1021.-1030.
- Ljubo BOBAN, *Hrvatska u arhivima izbjegličke vlade 1941–1943.*, Zagreb 1985.
- Ivan BOŠKOVIĆ, *Orjuna. Ideologija i književnost*, Zagreb 2006.
- Vladimir DEDIJER, *Dnevnik 1941–44*, knj. 2, Rijeka 1981.
- Stevo DJURASKOVIĆ, *Fascism in Central Europe: The Organization of the Yugoslav Nationalists – ORJUNA, 1921–1929*, CEU, Budapest 2007.
- Stevo ĐURAŠKOVIĆ, “Ideologija Organizacije jugoslavenskih nacionalista (Orjuna)”, *Časopis za suvremenu povijest*, 43/2011., br. 1, 225.-247.
- Drago GIZDIĆ, *Dalmacija 1943*, Zagreb 1962.
- Branislav GLIGORIJEVIĆ, “Organizacija jugoslavenskih nacionalista (Orjuna)”, *Istorija XX. veka*, Zbornik radova V, Institut društvenih nauka-Odeljenje za istorijske nauke, Beograd 1963., 315.-393.
- Istorija građanskih stranaka u Jugoslaviji 1918–1945.*, tom I, (pr. M. Pavlović), Beograd 2008.
- Ivan JELIĆ, *Komunistička partija Hrvatske 1937–1941*, Zagreb 1972.
- Janko JERI, *Tržaško vprašanje po drugi svetovni vojni. Tri faze diplomatskega boja*, Ljubljana 1961.
- Edvard KOCBEK, *Put u Jajce: dnevnik s puta u Jajce 1943.*, Zagreb 1978.
- Bogdan KRIZMAN, *Jugoslavenske vlade u izbjeglištvu 1941–1943*, Zagreb – Beograd 1981.
- Mark MAZOWER, *Mračni kontinent. Europsko dvadeseto stoljeće*, Zagreb 2004.
- Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941–1945. Zbornik dokumenata*, knj. 1, 1941. godina, (gl. ur. Vinko Branica), Split 1981.
- Slobodan NEŠOVIĆ, Branko PETRANOVIĆ, *Jugoslavija i Ujedinjeni narodi*, Beograd 1985.
- Bogdan RADICA, *Živjeti nedoživjeti I*, München – Barcelona 1982.
- Katarina SPEHNJAK, *Britanski pogled na Hrvatsku 1945.–1948.*, Zagreb 2006.
- Split u Titovo doba. Zbornik radova*, (ur. M. Ćurin), Split 2002.
- Tonći ŠITIN, “Dalmatinsko orjunaštvo”, *Slobodna Dalmacija*, feljton od 18. IV. do 30. svibnja 1991.
- Đoko TRIPKOVIĆ, *Prilike u Jugoslaviji i Velika Britanija 1945–1948.*, Beograd 1990.
- ZAVNOH. *Zbornik dokumenata*, IV, Institut za historiju radničkog pokreta, Zagreb 1964.

Periodika

- Novo doba* (Split)
Nova riječ (Zagreb)
Slobodna Dalmacija (Split)
Vjesnik (Zagreb)

INTELEKTUALCI I RAT 1939.–1947.

**Zbornik radova s međunarodnog
skupa Desničini susreti 2011.**

Uredili

Drago Roksandić
Ivana Cvijović Javorina

Filozofski fakultet u Zagrebu
Plejada
Zagreb, 2012.

Biblioteka DESNIČINI SUSRETI

sv. 6

Nakladnici

Filozofski fakultet u Zagrebu, Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije
Plejada d.o.o., Zagreb

Za nakladnike

Damir Boras
Igor Ranić

Uredništvo

Drago Roksandić
Ivana Cvijović Javorina
Bojan Đorđević
Branimir Janković

Recenzenti

Damir Agičić
Zvonko Kovač
Velimir Visković

*Tiskanje ove knjige potpomogli su Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i
Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport grada Zagreba*

Fotografija na naslovnici

Vladan Desnica (iz fotodokumentacije dr. sc. Uroša Desnice)

Copyright © 2012., Plejada, Zagreb

ISBN 978-953-7782-16-0

INTELEKTUALCI I RAT 1939.–1947.
Zbornik radova s Desničinih susreta 2011.
Drago Roksandić, Ivana Cvijović Javorina (ur.)

Izvršni nakladnik
Plejada d.o.o.
Zagreb, VIII. južna obala 17
tel./faks 01/3906-533
e-mail: plejada@plejada-zg.hr
www.plejada-zg.hr

Izvršni urednik
Ilija Ranić

Grafička oprema
Nenad B. Kunštek

Lektura
Ivana Filipović Petrović
(tekstovi na hrvatskom jeziku)

Idejno rješenje naslovnice
Marko Maraković

Grafičko oblikovanje naslovnice
Ana Pojatina

Tisak i uvez
Tiskara Zelina d.d., Sveti Ivan Zelina
srpanj 2012.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 811798.

CENTAR ZA KOMPARATIVNOHISTORIJSKE
I INTERKULTURNE STUDIJE

INTELEKTUALCI I RAT 1939. - 1947.

Zbornik radova s Desničinih susreta 2011.

Uredili
DRAGO ROKSANDIĆ
IVANA CVIJOVIĆ JAVORINA